

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

PIEKTĀ NODAĻA

LIETA “LAPSA pret LATVIJU”

(Iesniegums Nr.57444/19)

SPRIEDUMS

STRASBŪRA

2022.gada 20.oktobris

Šis spriedums ir galīgs, bet tajā var tikt izdarītas redakcionālas izmaiņas.

Lietā “Lapsa pret Latviju”,

Eiropas Cilvēktiesību tiesa (Piektā nodaļa), sanākusi kā Komiteja šādā sastāvā:

Lado Chanturia, priekšsēdētājs,

Mārtiņš Mits,

Ivana Jelić, tiesneši,

un *Martina Keller*, nodaļas sekretāra vietniece,

Ņemot vērā:

iesniegumu (Nr.57444/19), ko 2019.gada 22.oktobrī pret Latvijas Republiku Tiesā atbilstoši Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (“Konvencija”) 34.pantam iesniedza Latvijas valstspiederīgā Zanda Lapsa (“iesniedzēja”), kura ir dzimusi 1983.gadā un dzīvo Valmierā un kuru pārstāvēja A. Zvejsalnieks, Rīgā praktizējošs advokāts;

lēmumu nosūtīt iesniegumu Latvijas valdībai (“Valdība”), ko pārstāvēja tās pārstāve K. Līce;
pušu apsvērumus;

Apspriedusies slēgtā sēdē 2022.gada 29.septembrī,

Pasludina šādu spriedumu, kas pieņemts minētajā datumā:

LIETAS BŪTĪBA

1. Lietas pamatā ir jautājums par nacionālo tiesību aizsardzības līdzekļu efektivitāti iesniedzējas sūdzībām par iespējamiem Konvencijas 2.panta pārkāpumiem saistībā ar viņas dēla nāvi ārstnieciskās nolaidības dēļ.

2. 2008.gada 14.martā plkst.10.30 iesniedzēju uzņēma slimnīcā saistībā ar iepriekš plānotu dzemdību indukciju. 15.martā plkst.15.48 ķeizargrieziena operācijas rezultātā piedzima iesniedzējas bērns. 16.martā plkst.2.00 viņš mira no mekonija aspirācijas sindroma (elpošanas problēmas piedzimstot).

3. 2008.gada 18.augustā Veselības inspekcija konstatēja trūkumus iesniedzējai un viņas bērnam sniegtajā ārstniecībā. 2008.gada 18.decembrī tika uzsākts kriminālprocess, kurā pieprasīja divas ekspertīzes. 2010.gada 3.martā divus ārstus, kuri to dežūru laikā pārraudzīja dzemdības – S.G. un V.M. – atzina par aizdomās turētajiem. 2010.gada 7.jūnijā viņiem izvirzīja apsūdzību par ārstniecības nolaidību, kas bija radījusi bērna nāvi. 2010.gada 30.jūnijā lietu nosūtīja iztiesāšanai.

4. Pirmajā procesa kārtā pirmās instances tiesa sāka lietu izskatīt 2010.gada 26.oktobrī. Tiesas sēdes tika nozīmētas ik pēc trīs līdz pieciem mēnešiem. 2011.gada 29.jūlijā pēc apsūdzības uzturētāja lūguma tika pieprasīta trešā ekspertīze, jo prokurors uzskatīja, ka otrās ekspertīzes secinājumi bija pretrunīgi. 2012.gada 23.martā, secinot, ka trešās ekspertīzes un citos lietas materiālos pieejamās informācijas gaismā nav iespējams konstatēt cēlonisko saikni starp ārstniecības nolaidību un iesniedzējas bērna nāvi, apsūdzības uzturētāji atsaucā izvirzīto apsūdzību. 2012.gada 26.martā

pirmās instances tiesa izbeidza procesu. 2012.gada 7.augustā apelācijas instances tiesa atcēla šo lēmumu un nosūtīja lietu atpakaļ pirmās instances tiesai. Tā secināja, ka trešā ekspertīze ir nepieņemama vairāku procesuālo trūkumu dēļ.

5. Otrajā procesa kārtā pirmās instances tiesas pirmā sēde bija nozīmēta 2012.gada 12.decembrī. Turpmākās sēdes tika nozīmētas ar 10 dienu līdz piecu mēnešu starpību; iesniedzējas rīcības dēļ tiesvedība aizkavējās vairāk nekā vienu mēnesi. 2015.gada 12.februārī pirmās instances tiesa, pamatojoties uz pirmās un otrās ekspertīzes slēdzieniem, notiesāja ārstus par ārstniecības personas profesionālo pienākumu nepienācīgu pildīšanu, kā rezultātā bija iestājusies bērna nāve, un piemēroja viņiem ieslodzījumu. 2017.gada 27.aprīlī apelācijas instances tiesa, kura bija nozīmējusi tiesas sēdes ik vienu līdz piecus mēnešus (iesniedzējas rīcības dēļ radās vairāk nekā mēnesi ilga kavēšanās), atstāja spēkā notiesājošo spriedumu, taču piemēroja naudas sodu. 2017.gada 14.decembrī Augstākā tiesa lēma izskatīt lietu mutvārdos un noturēja tiesas sēdi 2018.gada 14.jūnijā. Šajā datumā tā atcēla 2015.gada 12.februāra un 2017.gada 27.aprīļa spriedumus un apelācijas instances tiesas 2012.gada 7.augusta lēmumu un nosūtīja lietu atkārtotai izskatīšanai apelācijas instances tiesā. Augstākā tiesa secināja, ka 2012.gada 7.augusta lēmums bija pretrunā tiesas un apsūdzības uzturētāja kompetenču sadalījumam. Apelācijas instances tiesai nebija jurisdikcijas pārvērtēt vai apšaubīt pierādījumus, uz kuriem balstījās lēmums par izvirzītās apsūdzības atsaukšanu. Līdz ar to kriminālprocesa atjaunošana un turpmākie notiesājošie spriedumi bija prettiesiski.

6. Trešajā procesa kārtā apelācijas instances tiesa 2018.gada 3.septembrī atstāja spēkā pirmās instances tiesas 2012.gada 26.marta lēmumu, ar kuru tika izbeigts kriminālprocess pret ārstiem. Tās lēmumu 2019.gada 23.aprīlī spēkā atstāja Augstākā tiesa.

TIESAS VĒRTĒJUMS

IESPĒJAMS KONVENCIJAS 2.PANTA PĀRKĀPUMS

7. Iesniedzēja, atsaucoties uz Konvencijas 2. un 6.pantu, apgalvoja, ka viņas bērna nāves apstākļi nebija noskaidroti, jo kriminālprocesu izbeidza, pamatojoties uz apsūdzības uzturētāju lēmumu atsaukt izvirzīto apsūdzību; tāpat viņa sūdzējās par šī procesa efektivitāti un ilgumu.

8. Ņemot vērā Tiesas judikatūru (skatīt *Lopes de Sousa Fernandes pret Portugāli* [Lielā palāta], iesniegums Nr.56080/13, 145.rindkopa, 2017.gada 19.decembris), sūdzība jāizskata atbilstoši Konvencijas 2.pantam, kas izteikts šādi:

“1. Ikviens tiesības uz dzīvību aizsargā likums [...]”

A. Pieņemamība

9. Valdība argumentēja, ka iesniedzēja nebija izsmēlusi nacionālos tiesību aizsardzības līdzekļus, un atsaucās uz četriem tiesību aizsardzības līdzekļiem, ko viņa būtu varējusi izsmelt. Iesniedzēja nepiekrīta un apgalvoja, ka minētie tiesību aizsardzības līdzekļi nebija efektīvi.

10. Attiecībā uz pirmo un otro tiesību aizsardzības līdzekli, ko izvirzīja Valdība – kompensācijas prasība pret valsti atbilstoši Satversmes 92.pantam un Civillikuma 1635.pantam, un speciālam likumam (*Kriminālprocesā un administratīvo pārkāpumu lietvedībā nodarītā kaitējuma atlīdzināšanas likums*), kas stājās spēkā 2018.gada 1.martā, par saprātīga tiesvedības laika prasības pārkāpumu – Tiesa atzīmē, ka procesa ilgums skar tikai vienu no iesniedzējas sūdzības par iespējamu Konvencijas 2.panta pārkāpumu aspektiem (skatīt *Mustafa Tunç un Fecire Tunç pret Turciju* [Lielā palāta], iesniegums Nr.24014/05, 225.rindkopa, 2015.gada 14.aprīlis). Turklāt kriminālprocesa ilgums ietekmēja civiltiesiskā tiesību aizsardzības līdzekļa pieejamību (skatīt 11.rindkopu zemāk). Nav nekādu pazīmju, ka piedāvātie tiesību aizsardzības līdzekļi būtu efektīvi gan teorijā, gan praksē attiecībā uz visu iesniedzējas sūdzību par Konvencijas 2.panta iespējamu pārkāpumu kopumu.

11. Attiecībā uz trešo tiesību aizsardzības līdzekli – kompensācijas prasība pret slimnīcu vai tās ārstiem, citastarp, atsaucoties uz Civillikuma 1635.pantu – Tiesa atkārtoti uzsver, ka normālos apstākļos šāda veida civiltiesisks tiesību aizsardzības līdzeklis radītu pamatotu iespēju iegūt labvēlīgu rezultātu un tiktu uzskatīts par efektīvu (skatīt *Dumpe pret Latviju* (lēmums), iesniegums Nr.71506/13, 69.rindkopa, 2018.gada 16.decembris). Tomēr šajā lietā tas tā nebija. Brīdī, kad tika pieņemts galīgais nolēmums kriminālprocesā, civiltiesiskais tiesību aizsardzības līdzeklis iesniedzējai vairs nebija pieejams, jo bija iztecējis 10 gadu noilgums šādu prasību iesniegšanai (skatīt *Plotiņa pret Latviju* (lēmums), iesniegums Nr.16825/02, 46.rindkopa, 2008.gada 3.jūnijs, un kontrastēt ar *Dumpe*, citēts iepriekš, 76.rindkopa).

12. Attiecībā uz ceturto tiesību aizsardzības līdzekli – vēršanās Satversmes tiesā – jautājums, kas iesniegts Tiesai, ir saistīts ar nacionālo tiesību normu interpretāciju un piemērošanu, un minētais tiesību aizsardzības līdzeklis šādos apstākļos nav efektīvs (skatīt *Elberte pret Latviju*, iesniegums Nr.61243/08, 79.-80.rindkopa, ECHR 2015).

13. Tiesa nepiekrīt Valdības apgalvojumam, ka galīgais nolēmums attiecībā uz iesniedzējas sūdzību tika pieņemts 2018.gada 14.jūnijā. Šajā datumā Augstākā tiesa lēma atcelt 2012.gada 26.marta lēmumu; tā nosūtīja lietu atpakaļ apelācijas instances tiesai. Tikai ar 2019.gada 23.aprīļa galīgo nolēmumu Augstākā tiesa atstāja spēkā lēmumu par kriminālprocesa izbeigšanu. Šis iesniegums ir iesniegts sešu mēnešu laikā no minētā lēmuma.

14. Tādēļ Tiesa noraida Valdības iebildumus. Iesniedzējas sūdzība nav acīmredzami nepamatota vai norādāma citu iemeslu dēļ. Līdz ar to tā ir jāatzīst par pieņemamu izskatīšanai pēc būtības.

B. Būtība

15. Tiesa Konvencijas 2.pantā ietverto procesuālo pienākumu ārstniecības jomā ir interpretējusi tādējādi, ka tas pieprasa valstīm izveidot efektīvu un neatkarīgu tiesu sistēmu, lai ārstniecības personāla aprūpē esošo pacienū nāves cēloņi, neatkarīgi no tā, vai ārstniecības pakalpojums sniegts valsts vai privātā sektorā, tiktu noskaidroti un vainīgās personas tiktu sauktas pie atbildības (skatīt *Lopes de Sousa Fernandes*, citēts iepriekš, 214.rindkopa).

16. Konvencijas 2.panta prasības nebūs izpildītas, ja nacionālajā regulējumā paredzētā aizsardzība būs tikai teorētiska; tai visupirms ir jābūt tādai, kas spēj efektīvi darboties praksē. Tādēļ Tiesai jāizvērtē, vai pieejamie tiesību aizsardzības līdzekļi, kas noteikti likumā un piemēroti praksē, apskatot tos kopumā, ir uzskatāmi par tādiem, kas būtu spējīgi noskaidrot faktus, saucot pie atbildības vainīgās personas un piedāvājot piemērotu atlīdzinājumu upurim. Tā vietā, lai vērtētu juridisko ietveru *in abstracto*, Tiesai jānoskaidro, vai tiesību sistēma kopumā adekvāti reaģēja uz izskatāmās lietas pamatā esošo situāciju (skatīt *Valeriy Fuklev pret Ukrainu*, iesniegums Nr.6318/03, 67.rindkopa, 2014.gada 16.janvāris, ar turpmākām atsaucēm).

17. Pirmkārt, Tiesa atzīmē, ka attiecībā uz iespējamās ārstniecības nolaidības lietām, valsts-atbildētāja ir izveidojusi gan krimināltiesiskus, gan civiltiesiskus tiesību aizsardzības līdzekļus, kas principā pieļauj sūdzības par kļūdām ārstniecībā, kas rezultējušās pacienta nāvē, nodrošinot vainīgo personu saukšanu pie atbildības.

18. Izskatāmajā lietā nav pamata secināt, ka iesniedzējas bērna nāve būtu iestājusies tīšu darbību rezultātā, tādēļ nebija obligāti nepieciešams krimināltiesisks tiesību aizsardzības līdzeklis. Tomēr, ja tiktu lemts, ka tas ir efektīvs tiesību aizsardzības līdzeklis, tas pats par sevi būtu spējīgs izpildīt Konvencijas 2.pantā noteikto procesuālo pienākumu (skatīt *Lopes de Sousa Fernandes*, citēts iepriekš, 232.rindkopa).

19. Tiesa atzīmē, ka iesniedzēja neapstrīdēja nacionālo institūciju neatkarību un objektivitāti. Iesniedzējai bija nodrošinātas arī tiesības piedalīties kriminālprocesā. Līdz ar to jānoskaidro, vai šis process bija efektīvs, proti, vai tas bija rūpīgs, laicīgs un tika noslēgts sapratīgā laikā (skatīt, *mutatis mutandis*, *Lopes de Sousa Fernandes*, citēts iepriekš, 226.rindkopa).

20. Attiecībā uz rūpīgumu Tiesa atzīmē, ka pirmstiesas procesa stadijā tika pieprasītas divas ekspertīzes. Uz šo ekspertīžu slēdzieniem, kurus iesniedzēja un atsevišķi prokurori uzskatīja par nepilnīgiem un pretrunīgiem,

tik un tā otrajā procesa kārtā atsaucās nacionālās tiesas. Pirmajā procesa kārtā tika pieprasīta trešā ekspertīze, taču tā bija nepieņemama vairāku procesuālo un substantīvo trūkumu dēļ. Lai arī Tiesas uzdevums nav apšaubīt nacionālo institūciju izdarītos secinājumus par faktiem attiecībā uz tiesu ekspertu vērtējumiem (skatīt *Počkajevs pret Latviju* (lēmums), iesniegums Nr.76774/01, 2004.gada 21.oktobris), tā nevar neatzīmēt nacionālo institūciju secinājumu par noteiktiem trūkumiem vairākos ekspertu vērtējumos.

21. Vēl jo vairāk kriminālprocesa kopējais ilgums nebija saprātīgs. Tās trīs jurisdikcijas līmeņos un trīs procesa kārtās ilga vairāk nekā 10 gadus, četrus mēnešus un sešas dienas. Lai arī lieta bija sarežģīta, tā bija saistīta ar nopietnām sūdzībām par iespējamu ārstniecības personu nolaidību, kā rezultātā iestājās iesniedzējas dēla nāve, un pieprasīja prioritāru izskatīšanu. Pretēji Valdības apgalvotajam, lietas materiālos pieejamā informācija par lietas apstākļiem neattaisno tik ilgu procesu; iesniedzējas rīcība neradīja īpašu kavēšanos. Brīdī, kad kriminālprocesā tika pieņemts galīgais lēmums, civiltiesiskais tiesību aizsardzības līdzeklis iesniedzējai vairs nebija pieejams. Ja process būtu bijis izbeigts brīdī, kad apsūdzības uzturētājs 2012.gadā atsaucā izvirzīto apsūdzību, civiltiesiskais tiesību aizsardzības līdzeklis iesniedzējai būtu bijis pieejams. Tātad nesaprātīgais kriminālprocesa ilgums izslēdza iespēju iesniedzējai iesniegt civiltiesisku prasību vispārējās jurisdikcijas tiesā.

22. Rezumējot, Tiesa uzskata, ka nacionālā tiesību sistēma kopumā, reaģējot uz pirmšķietami pamatotu sūdzību par ārstniecības personāla nolaidību, kā rezultātā iestājās iesniedzējas dēla nāve, nespēja nodrošināt piemērotu un laicīgu reakciju, kas būtu atbilstoša valsts Konvencijas 2.pantā noteiktajiem pienākumiem. Līdz ar to ir pieļauts šajā normā noteiktā procesuālā pienākuma pārkāpums.

KONVENCIJAS 41.PANTA PIEMĒROŠANA

23. Iesniedzēja, ņemot vērā pārkāpuma nopietnību, lūdza viņai piešķirt EUR 760 000 kā kompensāciju par nemantisko kaitējumu. Tāpat viņa lūdza viņai piešķirt atlīdzinājumu EUR 20 852,64 apmērā par tiesāšanās izdevumiem un EUR 928,12 par ceļa izdevumiem, kas radušies nacionālā kriminālprocesa laikā. Vēlāk viņa iesniedza pierādījumus par dažu, bet ne visu maksājumu veikšanu. Visbeidzot iesniedzēja lūdza viņai piešķirt EUR 2 700,72 par tiesvedības izmaksām, kas viņai radās tiesvedības Tiesā laikā.

24. Valdība nepiekrīta šīm prasībām. Tā norādīja, ka iesniedzēja nebija noteiktajā laikā iesniegusi pierādījumus, ka viņai tiesāšanās izdevumi patiesi radušies.

25. Tiesa uzskata, ka iesniedzēja konstatētā pārkāpuma rezultātā ir piedzīvojusi ciešanas un pārdzīvojumus. Vadoties pēc taisnīguma

apsvērumiem, Tiesa piešķir iesniedzējai EUR 10 000 kā kompensāciju par nemantisko kaitējumu, pieskaitot šai summai jebkurus ieturamos nodokļus.

26. Ņemot vērā tās rīcībā esošos dokumentus, Tiesa uzskata par pamatotu atlīdzināt iesniedzējai tiesāšanās izdevumus EUR 9 200 apmērā, pieskaitot šai summai jebkurus no iesniedzējas ieturamos nodokļus.

27. Tiesa uzskata par piemērotu noteikt, ka nokavējuma procentu likmei jābūt vienādai ar attiecīgajā laika periodā spēkā esošo Eiropas Centrālās bankas rezerves aizdevumu procentu likmi, pieskaitot tai trīs procentpunktus.

ŠO IEMESLU DĒĻ TIESA VIENBALSĪGI

1. *Atzīst* iesniegumu par pieņemamu;
2. *Nolemj*, ka ir pieļauts Konvencijas 2.panta procesuālā pienākuma pārkāpums;
3. *Nolemj*
 - (a) ka valstij-atbildētājai trīs mēnešu laikā iesniedzējai ir jāizmaksā šādas summas:
 - (i) EUR 10 000 (desmit tūkstoši eiro), pieskaitot šai summai jebkurus ieturamos nodokļus, kā kompensāciju par nemantisko kaitējumu;
 - (ii) EUR 9 200 (deviņi tūkstoši divi simti eiro), jebkurus no iesniedzējas ieturamos nodokļus, kā atlīdzinājumu par tiesāšanās izdevumiem;
 - (b) ka, sākot no iepriekš minētā trīs mēnešu termiņa iestāšanās līdz samaksas veikšanai, par šo naudas summu ir jāmaksā procenti pēc likmes, kas ir vienāda ar attiecīgajā laika periodā spēkā esošo Eiropas Centrālās bankas rezerves aizdevumu procentu likmi nokavējuma periodā, pieskaitot tai trīs procentpunktus.

2. *Noraida* iesniedzējas taisnīgas atlīdzības prasību pārējā daļā.

Sagatavots angļu valodā un atbilstoši Tiesas Reglamenta 77.punkta 2. un 3.punktam rakstveidā paziņots 2022.gada 20.oktobrī.

Martina Keller
nodaļas sekretāra vietniece

Lado Chanturia
priekšsēdētājs